

Шраменко Віталіна Віталіївна

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр 102 н.г. «ТКЗ» ННЕКІ НАВС

Науковий керівник:

Тихомиров Денис Олександрович,
професор кафедри теорії історії та філософії права, доктор юридичних наук, доцент.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період збройного конфлікту та дії воєнного стану на території України особливої актуальності набуває питання правового регулювання гуманітарної допомоги. Війна спричинила масштабні руйнування, переміщення мільйонів осіб та створила нагальні потреби у продуктах харчування, медикаментах, засобах гігієни, тимчасовому житлі та іншій підтримці. У таких умовах гуманітарна допомога стала критично важливим інструментом захисту життя та здоров'я цивільного населення.

Чітке правове регулювання процесу надання гуманітарної допомоги є ключовим для забезпечення її ефективності, прозорості та цільового використання. Воно дозволяє координувати дії держави, волонтерських організацій і міжнародних партнерів, а також запобігати зловживанням у сфері розподілу ресурсів.

Гуманітарна допомога - цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [1]

Визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом відповідно до Порядку транспортні засоби, які ввозяться на митну територію України для потреб закладів охорони здоров'я державної та комунальної форми власності або установ, уповноважених Міністерством охорони здоров'я на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, а саме:

1. Легкові автомобілі з об'ємом двигуна не більш як 2000 куб. сантиметрів, крім легкових автомобілів, які визнаються гуманітарною допомогою.

2. Легкові автомобілі з об'ємом двигуна не більш як 4200 куб. сантиметрів для потреб центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, крім легкових автомобілів, які визнаються гуманітарною допомогою.

3. Автомобілі плагін-гібридні та електромобілі, вартість яких не перевищує 190 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня року, в якому вони ввозяться на митну територію України.

4. Транспортні засоби спеціального та спеціалізованого призначення (крім таксі, автомобілів інкасації).

5. Легкові автомобілі, що передаються для потреб військових формувань або закладів охорони здоров'я державної та комунальної форм власності або установ [2]

Міжнародне гуманітарне право встановлює чіткі правила щодо надання допомоги цивільному населенню під час збройних конфліктів. Одним із ключових документів у цій сфері є Додатковий протокол I до Женевських конвенцій 1949 року, який визначає умови та принципи проведення гуманітарних операцій.

Зокрема, стаття 70 цього Протоколу наголошує на необхідності надання допомоги цивільному населенню в разі нестачі життєво необхідних ресурсів:

Якщо цивільне населення будь-якої території, яка перебуває під контролем сторони, що бере участь у конфлікті, крім окупованої території, недостатньо забезпечується запасами, згаданими у статті 69, то проводяться операції з надання допомоги, які мають гуманітарний та беззастережний характер і здійснюються без будь-яких несприятливих особливостей за згодою між сторонами, заінтересованими в таких операціях щодо надання допомоги. Пропозиції щодо надання допомоги, що відповідають вищезазначеним умовам, не розглядаються як втручання у збройний конфлікт або як недружні акти. При розподілі поставок допомоги пріоритет надається таким особам, як діти, вагітні жінки, породіллі й годувальниці, які згідно з Четвертою конвенцією або цим Протоколом користуються особливими пільгами та особливим захистом [3]

У період воєнного стану Національна поліція України відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та ефективного функціонування системи гуманітарної допомоги. Зокрема, поліцейські супроводжують вантажі до зон активних бойових дій, охороняють склади та пункти розподілу, реагують на випадки зловживань або крадіжок допомоги. Вони також взаємодіють із місцевими органами влади та волонтерськими структурами для захисту персоналу, який здійснює доставку, а в окремих випадках самі беруть участь у розподілі допомоги серед постраждалого населення. Така діяльність сприяє підтриманню порядку, прозорості та адресності гуманітарної підтримки.

Попри наявність нормативної бази, механізм надання гуманітарної допомоги в Україні потребує удосконалення. На практиці процес визнання вантажів гуманітарними часто ускладнений бюрократичними процедурами, що затримує їх доставку отримувачам. Волонтери та благодійні організації нерідко стикаються з труднощами при оформленні документів, розмитненні транспорту

чи розподілі товарів, особливо в умовах активних бойових дій. Також проблемною є відсутність уніфікованого реєстру допомоги, що ускладнює моніторинг та звітність.

Ще однією важливою проблемою є недостатня координація між державними органами, міжнародними партнерами та громадськими ініціативами. Це призводить до дублювання зусиль у одних регіонах і браку допомоги в інших. Крім того, чинне законодавство не завжди встигає адаптуватися до динаміки війни, що створює правову невизначеність.

Удосконалення системи можливе через спрощення процедур визнання гуманітарного вантажу, запровадження електронного обліку, посилення прозорості на всіх етапах постачання та розподілу, а також чітке розмежування повноважень між усіма залученими суб'єктами. Важливо також забезпечити стабільну юридичну підтримку для волонтерських ініціатив та приймати гнучкі правові рішення, здатні оперативно відповідати на виклики воєнного часу.

У нинішніх умовах воєнного стану правове регулювання гуманітарної допомоги набуває особливої важливості для ефективного та прозорого забезпечення потреб цивільного населення. Необхідність гнучкого законодавства, координації між державними органами, міжнародними партнерами, волонтерськими організаціями та правоохоронними органами є ключем до своєчасного та справедливого надання допомоги. Роль Національної поліції у забезпеченні безпеки гуманітарних вантажів та охороні розподільчих пунктів, а також взаємодія з іншими структурами, сприяють успішному розв'язанню гуманітарних проблем. Лише через таку співпрацю можна ефективно реагувати на надзвичайні ситуації та надавати необхідну підтримку тим, хто її потребує.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 22.10.1999 «Про гуманітарну допомогу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119214#Text> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Протокол Організації Об'єднаних Націй від 08.06.1977 «Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 29.04.2025).